

Sosyal Bilgiler Derslerinde Çevre İle İlgili Konuların Öğretimine İlişkin Öğretmenlerin Düşünce ve Faaliyetleri*

Şifa Karabulut^{1**}, Barış Metin²

¹Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Uşak, Türkiye, s.sifa0101@gmail.com , ORCID: 0000-0003-3462-8085

²Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Uşak, Türkiye, baris.metin@usak.edu.tr , ORCID: 0000-0003-3500-7897

MAKALE GEÇMİŞİ

Alındı: 23.12.2021

Kabul Edildi: 24.02.2022

ANAHTAR KELİMELEER

Sosyal Bilgiler, Çevre Eğitimi, Öğrenme Alanı, Uşak, Beceri ve Değer

ÖZET

Bu çalışma sosyal bilgiler dersi insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuların öğretimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin düşünce ve faaliyetlerini ortaya çıkarmak için yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Uşak merkez ortaokullarda görev yapan 20 (erkek=10, kadın=10) sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden olgubilim (fenomenoloji) modeli uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen değerlerin duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik, dayanışma, yardımseverlik, bilimsellik, saygı, sevgi ve tasarruf değerleri olduğu görülmüştür. Kazandırılması düşünülen becerilerin ise; harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, mekân algılama, araştırma, konum analizi, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, problem çözme, sosyal katılım, girişimcilik, iletişim, karar verme, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme, empati, kanıt kullanma, iş birliği ve öz denetim becerileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ders içi yaşanan sıkıntılarda ise çoğunlukla ders saatinin yetersizliği görülürken katılımcıların önerileri doğrultusunda ders saatinin artırılması sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılardan bazılarının sivil toplum kuruluşlarına katılım sağladığı sonucuna ulaşırken hepsinin derslerinde Uşak ili üzerinden örnekler verdiği sonucu elde edilmiştir.

Thoughts and Activities of Teachers Related to Teaching Environmental Subjects In Social Studies Lessons

ARTICLE HISTORY

Received : 23.12.2021

Accepted : 24.02.2022

KEYWORDS

Social Studies, Environmental Education, Learning Area, Uşak, Skill and Value

ABSTRACT

This study aims to reveal the thoughts and activities of social studies teachers on teaching environmental subjects in the field of learning people, places and environments in the social studies course. The study group of the research is social studies teachers working in Uşak secondary schools. Phenomenology, one of the qualitative research techniques, was used in the research. As a result, the values that are thought to be gained while explaining environmental issues to students are sensitivity, responsibility, patriotism, solidarity, helpfulness, scientificity, respect, love and savings. The skills to be acquired are map literacy, environmental literacy, space perception, research, location analysis, perception of change and continuity, observation, problem solving, social participation, entrepreneurship, communication, decision making, drawing and interpreting tables, graphs and diagrams, perceiving time-chronology, critical thinking, empathy, use of evidence, collaboration, and self-control. While it was seen that the course hours were insufficient in the problems experienced, it was concluded that the course hours should be increased in line with the suggestions of the participants. While it was concluded that some of the participants participated in non-governmental organizations, it was concluded that all of them gave examples from Uşak in their classes.

* Bu makale, birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**Sorumlu Yazar: s.sifa0101@gmail.com

Giriş

Hızla gelişen dünyamız yaşadığı değişimlerle doğal ve kültürel çevreyi etkileyerek farklı alanlara konu olmaktadır ve böylelikle çevre konusunun önemi her geçen gün giderek artmaktadır. Çevre konusunun önemiyetinin artmasıyla geleceğin teminatı öğrencilerimizin de bu konudaki eğitimleri oldukça önem teşkil etmektedir ve bu da çevre konusunda ki eğitiminin gerekliliğini gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu bağlamda çevre bilincinin sosyal bilgiler dersi ile doğrudan aktarılabilmesi düşüncesiyle bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu konudaki öğretimlerinde beceri, değer bağlantıları ile düşünce ve faaliyetleri baz alınmıştır.

Yeryüzündeki tüm canlılar karşılıklı etkileşimde oldukları belirli bir ortamda yaşarlar (Alım, 2006: 599). Canlıların yaşamını sürdürdüğü ve etkileşimde oldukları bu ortama çevre denir (Güney, 2003: 13). Son yüzyılda hızla gelişmekte olan günümüz dünyası uğradığı değişimlerle çevreyi de etkileyerek farklı alanlarda tartışmalara konu olmakta ve çevre konusunun önemi alan yazında giderek artmaktadır.

Çevre ile ilgili çalışmalar incelendiğinde çevre kavramının birçok kişi tarafından farklı şekillerde tanımlandığına rastlamaktayız. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020: 1) çevreyi, insanlar ve diğer canlı varlıkların yaşamları boyunca karşılıklı olarak etkileşimde bulunarak ilişkilerini sürdürdüğü sosyal, ekonomik, kültürel, fiziki ve biyolojik ortam olarak tanımlamaktadır. Öztürk (2007: 433) ise çevreyi, canlı varlıkların organik ile inorganik faaliyetlerinin ve etkileşimlerinin gerçekleştiği ortam olarak ifade ederken, Öcal (2013: 334) ise çevreyi, insan ve diğer canlıların yaşamlarını sürdürdüğü bir ortam olarak tanımlamıştır.

Günümüzde nüfus artışı ve sanayinin gelişmesiyle çevre kavramının alanı da genişlemiştir. Bu genişleme birtakım sorunlarında beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan orantısız nüfus dağılımı ve çarpık kentleşme gibi faktörler bu sorunlardan bazılarıdır (Ertürk, 1994; aktaran İbret ve Yılmaz, 2019: 433). Teknolojide ki gelişme ile de çevre sorunları ivme kazanmıştır. Bunların akabinde artan enerji kullanımı çevre sorunlarının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (Afacan ve Demirci Güler, 2011: 905). Çevre sorunları kavramı genel itibarıyla doğal ve yapay çevrede meydana gelen kirlilik, bozulma, insan nüfusu artarken diğer doğal türlerin yok oluşu veya azalması olarak tanımlanabilir (Ünder, 1991; aktaran Akçay, 2006: 7).

Uluslararası alanda faaliyet gösteren "Greenpeace", "World Wide Fund Nature" ve "Youth and Environment Europe" gibi sivil toplum kuruluşları çevre sorunları ile yakından ilgilenmekte ve çevre sorunlarını azaltmak adına çalışmalar yürütmektedir (Caner, 2019). Ülkemizde ise çevre sorunlarını azaltmaya yönelik örnek gösterebileceğimiz sivil toplum kuruluşlarından olan TEMA Vakfı erozyonla mücadele, doğal varlıkları koruma ve ağaçlandırma çalışmaları başta olmak üzere birçok farkındalık ve çevreyi korumaya yönelik faaliyetler yürütmektedir. Gerek ulusal alanda gerekse uluslararası alanlarda çevreyi korumaya yönelik kurulan kuruluşlar, yapılan faaliyetlere rağmen çevre sorunları hızla artmaya devam etmektedir. Bu sebeple gelecekte çevre probleminin kontrolünü tamamen kaybetmemek adına öğrencilere etkili bir çevre eğitimi sunulması büyük önem teşkil etmektedir.

Artan çevre sorunlarının canlı yaşamını tehdit etmeye başlamasıyla bu konudaki tehdidi azaltmaya yönelik çeşitli projeler hayata geçirilmeye başlanmıştır. Çevre problemlerine karşı alınan önlemler ve yürütülen faaliyetlerin yanı sıra en etkili yollardan biri de eğitimidir. Bu bağlamda çevreye karşı pozitif tutumlara sahip bireyler yetiştirmek amacıyla çevreye yönelik eğitimler giderek önem kazanmıştır.

Mevcut ortaöğretim programlarımızı incelediğimizde çevre ile ilgili konulara birçok derste yer verilmektedir fakat bu derslerde bahsedilen çevre eğitimi çoğunlukla doğayı korumaya yöneliktir (Akcan, 2010). Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi diğer derslerden farklı olarak doğayı koruma bilinci ve duyarlılığının yanı sıra tarihi, kültürel çevreyi de ele alarak çevre eğitimi hakkında geniş bir yelpaze sunmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, geçmişten günümüze insan ve çevre etkileşimini ele almasından dolayı çevre kavramının sosyal ve fiziki boyutunu incelemiş olur.

Sonuç olarak sosyal bilgiler dersinin en önemli amaçlarından biride sorumluluk sahibi olan bireyler yetiştirmektir. Sorumluluk sahibi olan kişiler hem kültürel hem de fiziki çevreye karşı bilinçli, duyarlı ve sorumlu olacaklardır (Erdoğan, 2016: 2-3). Bu sebeple sosyal bilgiler dersinde çevre eğitiminin yeri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre hakkında ki görüşleri de oldukça önem arz etmektedir. Araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde çevre ile ilgili konuların öğretimine ilişkin düşünce ve faaliyetleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki sorunların cevapları aranmıştır:

- İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen değerlerin neler olduğunu açıklar mısınız?
- İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen becerilerin neler olduğunu açıklar mısınız?
- İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılardan bahseder misiniz?

- İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konular anlatılırken yaşanan sıkıntılara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?
- Çevre ile ilgili konuları öğretirken ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımlarınız hakkında bilgi verir misiniz?
- İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak ili üzerinden örnekler verip vermediğinizi nedenleriyle bahseder misiniz?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma gurubu, verilerin toplanması ve analizi yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden olgubilim (fenomenoloji) modeli uygulanmıştır. Fenomenoloji modelinde farkında olunan ancak detaylı bir şekilde bilgi sahibi olunmayan konularda derinlemesine yapılan bilimsel çalışmalar söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 72).

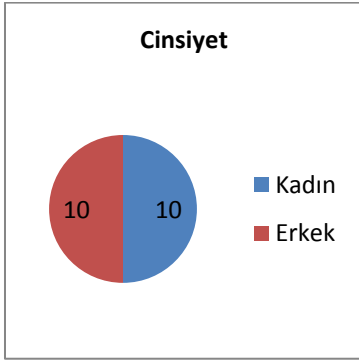
Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Uşak merkez ortaokullarda görev yapan 20 (erkek=10, kadın=10) sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde amaçsal örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir veya elverişli örneklem yöntemine başvurulmuştur. Amaçsal örneklem yönteminde derinlemesine araştırma yapmak söz konusu olduğundan bilgi bakımından zengin durumlar seçilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008: 92). Kolay ulaşılabilir veya elverişli örneklem yönteminde de maddi açıdan ve zaman açısından tasarruf sağlamak amacıyla kolay olanı seçmek mevzubahistir (Baltacı, 2018: 246). Ayrıca içinde bulunduğumuz pandemi dönemi nedeniyle de bu örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcılar 'K' olarak belirtilmiştir.

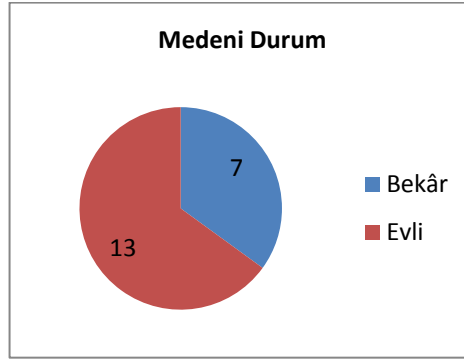
Tablo 1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin kişisel bilgileri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Kıdem Yılı	Medeni Durum
1	28	Kadın	4	Bekâr
2	28	Erkek	4	Bekâr
3	29	Kadın	3	Bekâr
4	33	Erkek	7	Evli
5	34	Kadın	9	Evli
6	28	Kadın	3	Bekâr
7	33	Erkek	10	Evli
8	44	Erkek	21	Evli
9	56	Erkek	29	Evli
10	32	Kadın	5	Bekâr
11	56	Erkek	34	Evli
12	61	Kadın	30	Evli
13	43	Erkek	21	Evli
14	39	Kadın	15	Evli
15	36	Kadın	10	Evli
16	32	Erkek	6	Bekâr
17	42	Kadın	16	Evli
18	38	Erkek	15	Evli
19	36	Erkek	11	Evli
20	27	Kadın	4	Bekâr

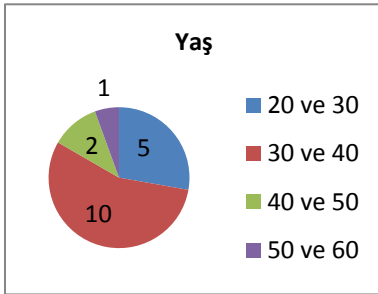
Araştırmaya katılan öğretmenlerin kişisel bilgilerine göre dağılımı Şekil 1-4'te verilmiştir.

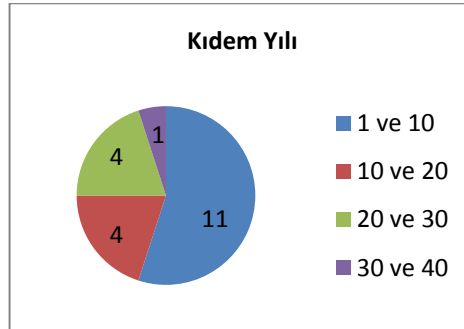
Şekil 1. Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Şekil 2. Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Şekil 3. Yaşlara Göre Dağılımı

Şekil 4. Kıdem Yıllarına Göre Dağılımı

Verilerin Toplanması Ve Analizi

Verilerin toplanmasında ilk olarak konu ile ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasında belirlenen konu hakkında literatürdeki eksikliği tamamlamak adına çeşitli kaynaklardan yararlanılarak verilerin bir araya getirilmesi söz konusudur (Timmins ve McCabe, 2005: 41-42). Araştırma ile ilgili literatür taraması gerçekleştirildikten sonra araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanacak yarı yapılandırılmış mülakat formu oluşturulmuştur. Bu mülakat formu oluşturulurken araştırmacının geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla uzmanlığını sosyal bilgiler eğitimi alanında almış üç akademisyenin mülakat formunda yer alan soruların sayısı ve soruların amaca uygunluğu konularında görüşleri alınmıştır.

Verilerin toplanmasında bazı öğretmenlere yüzü yüze mülakat uygulanırken bazı öğretmenlere uzaktan çevrimiçi olarak mülakat uygulanmıştır. Bunun nedeni de araştırmacının pandemi dönemine denk gelmiş olmasıdır. Gerek yüz yüze gerekse çevrimiçi olarak toplanan veriler Microsoft Office Word dosyasına taşınarak veriler metin haline getirilmiş ve toplanan verilerde kodlama metodu uygulanarak içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi yönteminde toplanan verilerin detaylı bir şekilde incelenerek verilerin açıklığa kavuşturulması mevzu bahisdir (Tedmen, Palancı, Kandemir ve Dündar, 2014: 433). Araştırmacının güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülüne uygun olarak [Uzlaşma Yüzdesi = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100] %95 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin mülakat formundaki sorulara verdiği cevaplar ilk olarak 92 koda toplanmıştır. Daha sonra bu kodlar birbirleriyle ilişkilendirilerek bu sayı 60'a indirilmiştir. Bu kodlardan bazıları şunlardır: Duyarlılık, vatanseverlik, dayanışma, araştırma, çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, ders saati yetersizliği, maddi destek yetersizliği, motivasyon eksikliği, ders saatinin arttırılması, etkinliklerin düzenlenmesi, güdüleme, katılanlar, katılmayanlar, ekonomi, nüfus, doğal oluşumlar vb.

Bulgular ve Yorum

a) "İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında Çevre İle İlgili Konuları Anlatırken Öğrencilere Kazandırılması Düşünülen Değerlerin Neler Olduğunu Açıklar Mısınız?" Sorusuna İlişkin Bulgular

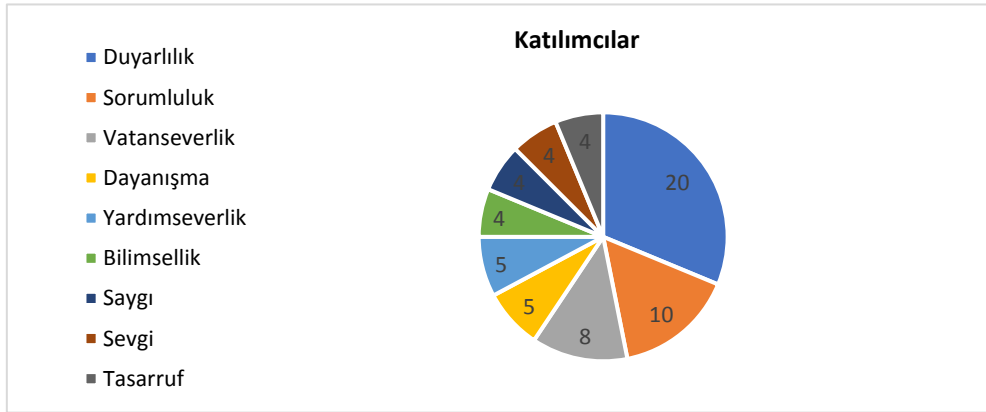
Araştırmacının ilk sorusu "İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen değerlerin neler olduğunu açıklar mısınız?" sorusuna sırasıyla duyarlılık (20), sorumluluk (10), vatanseverlik (8), dayanışma (5), yardımseverlik (5), bilimsellik (4), saygı (4), sevgi (4) ve tasarruf (4) cevapları verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilere kazandırılması gereken değerlere ilişkin kodlar

Kodlar	Katılımcılar
Duyarlılık	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20
Sorumluluk	2, 3, 4, 6, 7, 14, 15, 16, 18, 20
Vatanseverlik	1, 2, 4, 10, 13, 14, 18, 20
Dayanışma	2, 5, 7, 13, 20
Yardımseverlik	2, 4, 6, 7, 13
Bilimsellik	3, 15, 18, 19
Saygı	2, 4, 13, 20
Sevgi	4, 13, 15, 18
Tasarruf	2, 15, 18, 20

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere kazandırılması gereken değerlerin neler olduğuna ilişkin bazı doğrudan alıntılar şu şekildedir:

K.1: “İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı işlenirken vatanseverlik ve doğal çevreye duyarlılık gibi değerler öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır.” şeklinde görüş belirtmiştir. K.6: “Bu öğrenme alanında doğal çevreye duyarlılık en başta kazandırılması gereken değerdir. Vatanseverlik, dayanışma, duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik diğer kazandırılması gereken değerlerdendir.” biçiminde görüş dile getirmiştir. K.15: “Doğa sevgisi, çevreye duyarlılık, sorumluluk, tasarruf, bilimsellik değerleri kazandırılmaktadır.” yanıtını vermiştir.

Şekil 5. Öğrencilere kazandırılması gereken değerlerin dağılımı

Sosyal bilgiler dersinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen değerlerin duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik, dayanışma, yardımseverlik, bilimsellik, saygı, sevgi ve tasarruf değerleri olduğu görülmüştür. En çok üzerinde durulan değer duyarlılıktır. Sosyal bilgiler dersi kapsamında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanıyla öğrencilere doğal ve kültürel çevresinin sürdürülebilirliği için gerekli hassasiyeti aşılama gerekliliğinden ötürü araştırmaya katılan öğretmenlerimiz duyarlılık değerinin önemini vurgulamışlardır. Duyarlılıktan sonra en fazla değinilen değer sorumluluk olmuştur. Doğal ve kültürel çevrenin korunması için üzerimize düşen sorumluluklardan öğrencileri haberdar etmek çevrenin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemli olduğu için sorumluluk değeri üzerinde çokça durulmuştur. En çok değinilen değerlerden biri de vatanseverliktir. Vatanseverlik değeri daha çok kültürel çevre ile bağdaştırılmıştır. Öğrencilerin kültürel çevresini tanıması ve devam ettirebilmesi için çevre konusunda vatanseverlik değerinin gerekliliği araştırmaya katılan öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Dayanışma, yardımseverlik, bilimsellik, saygı, sevgi ve tasarruf ise katılımcı öğretmenler tarafından çevrenin önemini anlaşılması, çevrenin korunması ve sürdürülebilmesi için üzerinde önemle durulan diğer değerlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler çevre ile ilgili konuların öğrencilere sağlıklı bir şekilde aktarılmasıyla öğrencilerin ifade edilen bu değerlere sahip olabileceklerini belirtmişlerdir.

b) “İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında Çevre ile İlgili Konuları Anlatırken Öğrencilere Kazandırılması Düşünülen Becerilerin Neler Olduğunu Açıklar Mısınız?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci sorusu “İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen becerilerin neler olduğunu açıklar mısınız?” sorusuna sırasıyla harita

okuryazarlığı (11), çevre okuryazarlığı (9), mekânı algılama (9), araştırma (8), konum analizi (7), değişim ve sürekliliği algılama (6), gözlem (6), problem çözme (4), sosyal katılım (4), girişimcilik (3), iletişim (3), karar verme (3), tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (3), zaman ve kronolojiyi algılama (3), eleştirel düşünme (2), empati (2), kanıt kullanma (2), işbirliği (1) ve öz denetim (1) cevapları verilmiştir.

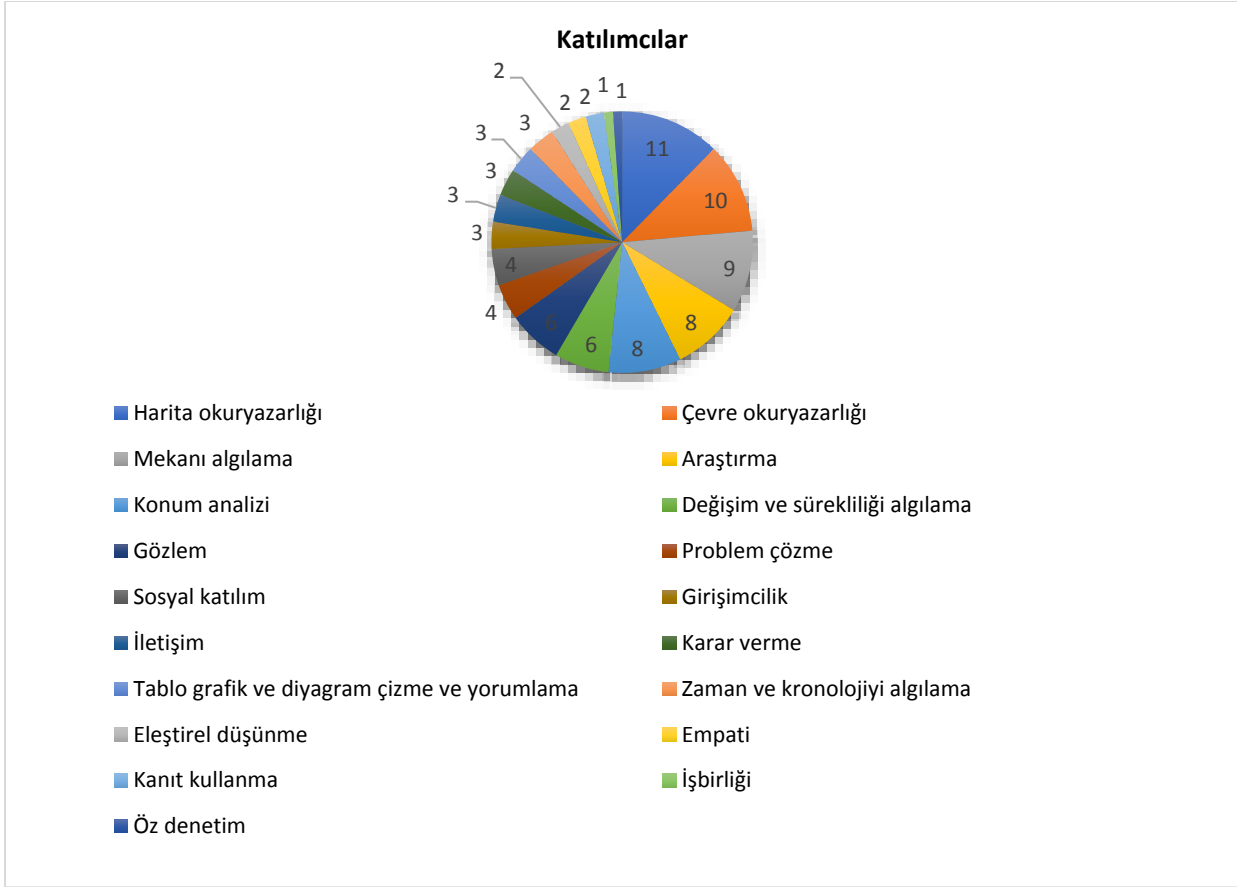
Tablo 3. Öğrencilere kazandırılması gereken becerilere ilişkin kodlar

Kodlar	Katılımcılar
Harita okuryazarlığı	1, 2, 3, 4, 5, 10, 13, 14, 15, 19, 20
Çevre okuryazarlığı	1, 2, 3, 4, 13, 15, 16, 18, 20
Mekânı algılama	1, 2, 10, 14, 15, 16, 18, 19, 20
Araştırma	1, 2, 4, 6, 8, 13, 15, 20
Konum analizi	2, 4, 13, 15, 16, 19, 20
Değişim ve sürekliliği algılama	1, 3, 6, 14, 15, 20
Gözlem	1, 3, 13, 15, 16, 20
Problem Çözme	6, 7, 11, 17
Sosyal katılım	9, 13, 16, 17
Girişimcilik	6, 9, 18
İletişim	6, 16, 18
Karar verme	6, 9, 18
Tablo grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	11, 15, 19
Zaman ve kronolojiyi algılama	2, 6, 20
Eleştirel düşünme	4, 6
Empati	4, 6
Kanıt kullanma	4, 11
İşbirliği	16
Öz denetim	12

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere kazandırılması gereken becerilerin neler olduğuna ilişkin bazı doğrudan alıntılar şu şekildedir:

K.3: *“Sosyal Bilgiler öğretimi temel beceriler kapsamında İnsanlar Yerler ve Çevreler ünitesi içerisinde kazandırılması gereken becerilerin şunlar olması gerektiğini düşünüyorum: Çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, harita okuryazarlığı.”* şeklinde görüş belirtmiştir. K.4: *“En başta haritayı okuma anlama haritadan söylenen yeri gösterebilme becerisinin kazandırılması gerekir. Yine tablo, grafik ve diyagram çizme ve bu verilerden yorum yapabilme, yaşadığı yerin yeryüzü şekillerini söyleme ve gösterebilme, kanıt kullanma, empati yapabilme, çevreyi anlama ve okuyabilme, araştırma ve eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması gerekir.”* biçiminde görüş dile getirmiştir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen becerilerin harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, mekânı algılama, araştırma, konum analizi, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, problem çözme, sosyal katılım, girişimcilik, iletişim, karar verme, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme, empati, kanıt kullanma, işbirliği ve öz denetim becerileri olduğu görülmüştür.

Şekil 6. Öğrencilere kazandırılması gereken becerilerin dağılımı

Çevre konusunda kazandırılması gereken becerilerde araştırmaya katılan öğretmenlerin birçoğu harita okuryazarlığı becerisi üzerinde durmuşlardır. Hem doğal hem de kültürel çevreyi tanımlayan haritaları anlamlandırabilmek ve haritalarda verilenleri anlayabilmek için harita okuryazarlığı becerisinin öğrencilere kazandırılması öğretmenler tarafından önemle üzerinde durulan bir konu olmuştur. Üzerinde önemle durulan bir diğer beceri ise çevre okuryazarlığıdır. Öğrencilerin çevre konusu üzerinde düşünmesini hedefleyen çevre okuryazarlığı becerisi çevresel olayların anlaşılmasına, olaylar karşısında gerekli müdahalelerde bulunulmasına ve çevrenin sürdürülebilirliğine yardımcı olan bir beceridir ve bu nedenle öğretmenlerimiz tarafından üzerinde titizlikle durulan bir beceri olmuştur. Aynı şekilde öğretmenlere göre mekânı algılama becerisi de bir çevreyi gözünde canlandırabilme, çizebilme, karşılaştırabilme, açıklayabilme kabiliyetleri kazandırma açısından çevre konusunda önemli bir beceri olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Katılımcı öğretmenlerin cevapları neticesinde çevre konusuyla ilişkili bir diğer beceri ise araştırma becerisidir. Çevre eğitiminde özellikle doğanın korunması ve sürdürülebilmesi için gerekli olan durumlara ulaşmak ve kültürel çevre konusunda geçmiş ile günümüze bağdaştırıp geleceğe aktarabilmek için gerekli koşulların neler olduğunu anlamak açısından öğretmenlerin çevre eğitiminde kazandırmayı hedeflediği bir beceri olmuştur. Çevre eğitiminde önemli olan bir diğer beceri ise konum analizi becerisidir. Bu beceri bireyi çevreyi doğru algılaması ve yönünü bulabilmesi için gerekli bilgilerle donattığı için öğretmenler tarafından çevre eğitiminde üzerinde durulan bir beceridir. Üzerinde durulan diğer beceriler ise değişim ve sürekliliği algılama becerisi ile gözlem becerisidir. Değişim ve sürekliliği algılama becerisi geçmişten günümüze gerek doğal gerekse kültürel çevrenin uğradığı değişimleri algılamak, aralarındaki ilişkileri anlamlandırmak açısından çevre eğitimi konusunda kazandırılması hedeflenen önemli becerilerdendir. Gözlem becerisi ise kişinin çevresinde olup biten olayları izlemesi, anlamlandırması ve ilişki kurabilmesi için çevre eğitiminde öğretmenler tarafından öğrencilere kazandırılmak istenen bir beceridir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin cevapları doğrultusunda problem çözme, sosyal katılım, girişimcilik, iletişim, karar verme, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme, empati, kanıt kullanma, iş birliği ve öz denetim becerileri doğal ve kültürel çevreyi anlama, koruma ve sürdürme için gerekli olan beceriler olduğu için çevre ile ilgili konularda kazandırılması amaçlanan diğer becerilerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler çevre ile ilgili konuların öğrencilere sağlıklı bir şekilde aktarılmasıyla öğrencilerin ifade edilen bu becerilere sahip olabileceklerini belirtmişlerdir.

c) “İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında Çevre İle İlgili Konuları Anlatırken Ders İçi Yaşanan Sıkıntılardan Bahseder Misiniz?” Sorusuna İlişkin Bulgular

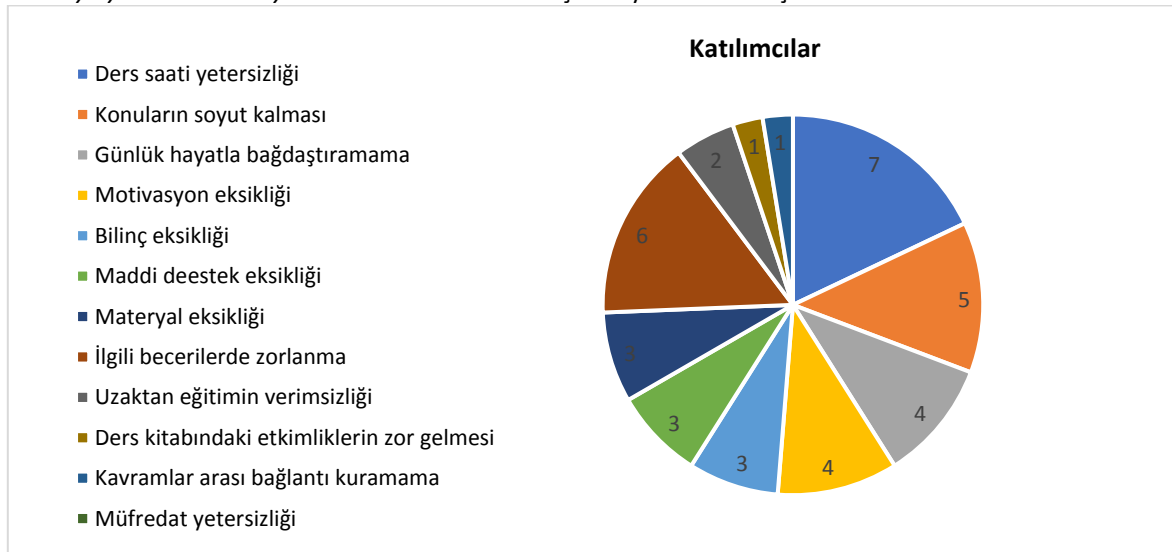
Araştırmanın üçüncü sorusu “İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılardan bahseder misiniz?” sorusuna sırasıyla Ders saati yetersizliği (7), Konuların soyut kalması (5), Günlük hayatla bağdaştıramama (4), Motivasyon eksikliği (4), Bilinç eksikliği (3), Maddi destek yetersizliği (3), Materyal eksikliği (3), Harita okuryazarlığı becerisinde zorlanma (2), Konum analizi becerisinde zorlanma (2), Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisinde zorlanma (2), Uzaktan eğitimin verimsizliği (2), Ders kitabındaki etkinliklerin zor gelmesi (1), Kavramlar arasında bağlantı kuramama (1), Müfredat yetersizliği (1), cevapları verilmiştir.

Tablo 4. Çevre İle İlgili Konuları Anlatırken Ders İçi Yaşanan Sıkıntılara İlişkin Kodlar

Kodlar	Katılımcılar
Ders saati yetersizliği	4, 11, 15, 17, 18, 19, 20
Konuların soyut kalması	4, 6, 7, 15, 18
Günlük hayatla bağdaştıramama	1, 3, 6, 15
Motivasyon eksikliği	15, 16, 18, 20
Bilinç eksikliği	1, 5, 13
Maddi destek yetersizliği	9, 11, 17
Materyal eksikliği	4, 8, 11
Harita okuryazarlığı becerisinde zorlanma	3, 10
Konum analizi becerisinde zorlanma	3, 14
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisinde zorlanma	2, 3
Uzaktan eğitimin verimsizliği	9, 12
Ders kitabındaki etkinliklerin zor gelmesi	15,
Kavramlar arasında bağlantı kuramama	1
Müfredat yetersizliği	13

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılarının neler olduğuna ilişkin bazı doğrudan alıntılar şu şekildedir:

K.3: “Daha çok harita okuma ve yorumlama becerilerinde öğrencilerimin yetersiz kaldığı, dünya üzerinde herhangi bir ülkeyi hem matematik hem özel konum olarak açıklamakta ve algılamakta zorlandıklarını ve tablo grafik yorumlayamayıp günlük hayat ile bağdaştırmada sıkıntı çektiklerini düşünüyorum.” şeklinde görüş belirtmiştir. K.12: “Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerle gezi ve gözlem yapamamak yaşanan sıkıntılardır. Bu da konuyu yeterince kavrayamamalarına neden olmuştur.” yanıtını vermiştir.

Şekil 7. Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılara ilişkin kodların dağılımı

Ulaşılan bulgular neticesinde öğretmenlerin genellikle konuyu teorik olarak anlattığı fakat ders saatinin yetmemesi ve etkinlik için ilgili maddi imkânların yetersiz kalması nedeniyle somut etkinliklerin yapılamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylelikle öğrencilerin soyut kalan bu konuları tam anlamıyla kavrayamadığı, bazı kavramlar arasında bağlantı kuramadıkları ve konu sonunda kazandırılması düşünülen bazı değer ve becerilerin tam olarak kazandırılmadığı görülmüştür.

d) “İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında Çevre İle İlgili Konular Anlatılırken Yaşanan Sıkıntılara İlişkin Çözüm Önerileriniz Nelerdir?” Sorusuna İlişkin Bulgular

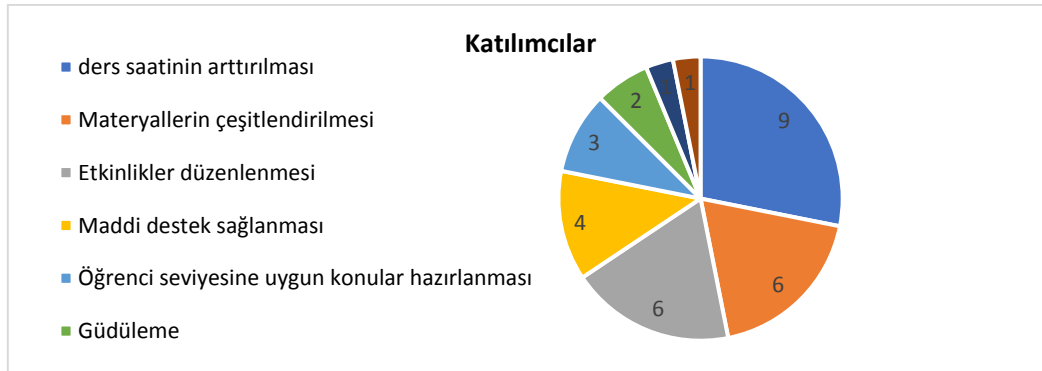
Araştırmamanın dördüncü sorusu “İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken yaşanan sıkıntılara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna sırasıyla Ders saatinin arttırılması (9), Ders içi materyallerin çeşitlendirilmesi (6), Etkinliklerin düzenlenmesi (6), Maddi destek sağlanması (4), Konuların öğrenci seviyesine uygun hazırlanması (3), Güdüleme (2), Derste güncel örneklerin verilmesi (1), Harita okuryazarlık becerisinin kazandırılması (1), cevapları verilmiştir.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılara ilişkin çözüm önerilerinin neler olduğuna ilişkin bazı doğrudan alıntılar şu şekildedir:

K.2: “Öğretmenler krokiyi basite indirgeyerek çizebilir. Bazı öğrenciler kroki ve harita ayrımı yapamıyorlar. Harita ve kroki arasındaki fark daha net bir şekilde anlatılabilir. Grafik becerilerinin gelişimi için çocuklara grafik okumayla ilgili ünite öncesi ek alıştırmalar verilebilir. Çocuğun düzeyine inerek anlatılmalıdır.” şeklinde görüş belirtmiştir. K.5: “İklimin önemi, doğal afetler, çevre sorunları, yerleşim faktörleri konusunda güncel örneklerle farkındalık sağlanabilir. Güncel örnekler öğrencilerde daha kalıcı öğrenme imkanı sunuyor.” biçiminde görüş dile getirmiştir.

Tablo 5. Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntıların çözümüne ilişkin kodlar

Kodlar	Katılımcılar
Ders saatinin arttırılması	4, 9, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 20
Ders içi materyallerin çeşitlendirilmesi	3, 4, 6, 13, 14, 19
Etkinlikler düzenlenmesi	4, 7, 8, 12, 17, 20
Maddi destek sağlanması	7, 9, 17, 20
Konuların öğrenci seviyesine uygun hazırlanması	2, 15, 18
Güdüleme	1, 16
Derste güncel örneklerin verilmesi	5
Harita okuryazarlık becerisinin erken kazandırılması	3

Şekil 8. Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntıların çözümüne ilişkin kodların dağılımı

Elde edilen bulgular neticesinde yetersiz gelen ders saatinin arttırılması ve maddi destek sağlanmasıyla öğrencilerle etkinlikler düzenleme ya da çevre ile ilgili yapılan faaliyetlere katılma fırsatı doğacağı bu şekilde öğrencilere kazandırılması düşünülen değerler ve becerilerin daha etkili biçimde kazandırılacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ders kitabındaki konuların öğrenci seviyesine daha uygun hal getirilmesi gerektiği görülmüştür. Bunlara ek olarak öğretmenlerin çevre ile ilgili konuları anlatırken çeşitli materyaller kullanması, öğrencileri çeşitli yollarla derse karşı güdülemesi, ders esnasında güncel örneklerden faydalanarak öğrencilerin dikkatini çekmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Son olarak öğrenciler harita okuryazarlığı becerilerini geliştirmede yetersiz kaldığı için bu becerinin daha erken yaşlarda kazandırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çözüm önerilerine ek

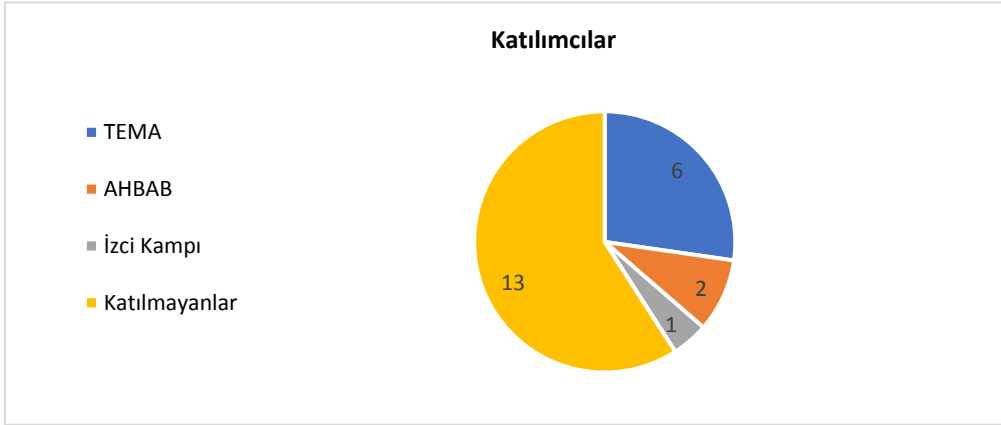
olarak Akcan'ın (2010) yüksek lisans tezinde ulaştığı sonuçlardan yola çıkarak önerdikleri ışığında “İnsanlar, Yerler, Çevreler” öğrenme alanında ilgili kazanımları incelediğimizde okulun bahçesindeki ağaçları ve toprakları inceleyerek iklim, toprak türü ve bitki örtüsü gibi kavramlarla öğrenciler kolayca ilişki kurulabilir. Böylelikle kalıcı ve aktif öğrenme gerçekleşmesine katkı sağlanmış olacağından dolayı yaşanan sıkıntılara çözüm olarak belirtilebilir.

e) “Çevre İle İlgili Konuları Öğretirken İlgili Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine Katılımlarınız Hakkında Bilgi Verir Misiniz?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci sorusu “Çevre ile ilgili konuları öğretirken ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımınız hakkında bilgi verir misiniz?” sorusuna verilen cevaplar dâhilinde kodlar sivil toplum kuruluşu faaliyetlerine katılanlar (7) ve katılmayanlar (13) olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarını faaliyetine katılım sağlayanlar ise TEMA (6), AHBAP (2) ve İZCİ KAMPI (1) olmak üzere üç alt gruba ayrılmıştır.

Tablo 6. Çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımlara ilişkin kodlar

Kodlar	Katılımcılar
Katılanlar	2, 3, 8, 9, 12, 14, 20
-TEMA	2, 3, 8, 12, 14, 20
-AHBAB	2, 3
-İZCİ KAMPI	9
Katılmayanlar	1, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19

Şekil 9. Çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımının dağılımı

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımına ilişkin bazı doğrudan alıntılar şu şekildedir:

K.14: “Katılım sağlıyoruz. Tema vakfının okullar ile birlikte yaptığı ve ayrı kategorilerde düzenlediği çevre program projeleri okullarda bu konuların öğretiminde somut destek sağlamaktadır.” cevabını vermiştir. K.15: “Etkin katılım sağlayamıyoruz ama çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarına örnekler vererek çalışmalarını hakkında internet sitelerine girip öğrencilerle birlikte bilgi alıyoruz.” şeklinde cevap vermiştir.

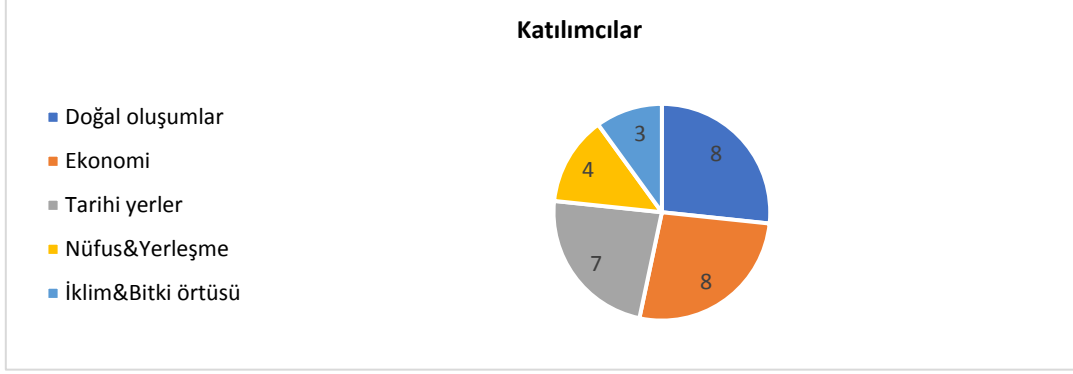
İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları öğretirken öğretmenlerin birçoğu derste çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşları üzerinden örnekler verdiği ve bazı öğretmenlerinde öğrencileri ile bizzat TEMA, AHBAP gibi sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine aktif katılım sağladığı görülmüştür. Ayrıca izci kampına katılan öğrencilerin olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

f) “İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında Çevre İle İlgili Konuları Anlatırken Uşak İli Üzerinden Örnekler Verip Vermediğinizi Nedenleriyle Bahseder Misiniz?” Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı sorusu “İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak ili üzerinden örnekler verip vermediğinizi nedenleriyle bahseder misiniz?” sorusuna yönelik Uşak iline hangi konularda örnek verildiğine ilişkin sırasıyla Doğal oluşumlar (8), Ekonomi (8), Tarihi yerler (7), Nüfus (4), ve İklim & Bitki örtüsü (3) yanıtları verilmiştir.

Tablo 7. Çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak İli Üzerinden Verilen Örneklere İlişkin Kodlar

Kodlar	Katılımcılar
Doğal oluşumlar	1, 6, 8, 9, 11, 15, 16, 18
Ekonomi (Fabrikalar, Tarım vb.)	1, 7, 8, 10, 14, 15, 17, 18
Tarihi yerler	6, 7, 9, 15, 16, 18, 20
Nüfus & Yerleşme	5, 8, 10, 15
İklim & Bitki örtüsü	7, 10, 14

Şekil 10. Çevre ile ilgili konuları anlatırken uşak ili üzerinden verilen örneklerin dağılımı

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak ili üzerinden verdikleri örneklere ilişkin bazı doğrudan alıntılar şu şekildedir:

K.1: “Bu öğrenme alanını işlerken elbette Uşak ili üzerinden de örnekler veriyorum. Çünkü konuyu anlatırken yakından uzağa, basitten karmaşığa yaklaşımlarına dikkat ediyorum. Mesela, fabrikalar konusunu anlatırken Uşak şeker fabrikasını örnek veriyorum. Ulubey kanyonları hakkında bilgiler veriyorum. Sonra burada yetiştirilen sebze meyvelerden konuşuyorum. Konu anlatımı bittikten sonra öğrencilerden konu ile ilgili örnekler vermelerini istiyorum, öğrencilerde önce çevrelerinden örnekler veriyor sonra diğer bölgelerle illerle karşılaştırma yapılıyor.” şeklinde görüş belirtmiştir. K.5: “Genellikle örneklerimi Türkiye genelindeki güncel olaylardan veriyorum, güncel olaylar daha çok dikkatlerini çekiyor. Uşak ile ilgili örneklerim nüfus ve yerleşim konusuyla sınırlı kalıyor. Bu konuda Uşak’ın nüfus özelliğinden bahsediyorum.” biçiminde görüş dile getirmiştir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğretmenlerin birçoğunun derste Uşak ili üzerinden verdikleri örnekler olmuştur. Bu sonuç neticesinde öğretmenlerin insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak ili üzerinden doğal oluşumlar, ekonomi, tarihi yerler, nüfus, iklim ve bitki örtüsü konularında örnekler verdikleri görülmüştür. Öğretmenlerin insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak ili üzerinden doğal oluşumlar konusunda verdikleri örneklerin bazılarının fotoğrafları resim olarak aşağıda verilmiştir.

Resim 1. Uşak Taşyaran Vadisi *

Resim 2. Uşak Ulubey Kanyonları †

* Uşak Taşyaran Vadisi fotoğrafı Mayıs, 2018’de tarafımızdan çekilmiştir.

† Uşak Ulubey Kanyonları fotoğrafı Nisan, 2019’da tarafımızdan çekilmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bilgin Ünal İbret ve Onur Yılmaz (2019) tarafından kaleme alınan “Sosyal Bilgilerde Çevre Eğitimi: Lisansüstü Çalışmalara Ait Bir İnceleme” adlı makale çalışmanın sonucuna göre, sosyal bilgiler alanında çevre eğitimi ile ilgili tezlerin sınırlı olduğu, araştırmaların genel olarak öğretmenlerden ve öğretmen adaylarından mesleki yeterliliklerine ve çevreye karşı tutumlarına ilişkin görüş alma şeklinde yapıldığı görülmüş. Araştırmalar genellikle nicel araştırma yöntemi ile yürütüldüğünden nitel araştırma yöntemine dayalı çalışmaların çok sınırlı olduğu; daha çok ölçek ve anket uygulamaya dayalı araştırmaların yapıldığı tespit edilmiştir. Bu araştırmanın ulaştığı sonuçlar neticesinde bizim çalışmamızın alana bir nebze olsa katkı sağlayacağı düşüncesini desteklemektedir.

Uşak ilinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimine yönelik görüş ve faaliyetlerini tespit etmek adına yapılan bu araştırmada edinilen sonuçlar şu şekildedir:

Sosyal bilgiler dersinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen değerlerin duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik, dayanışma, yardımseverlik, bilimsellik, saygı, sevgi ve tasarruf değerleri olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmenler çevre ile ilgili konuların öğrencilere sağlıklı bir şekilde aktarılmasıyla öğrencilerin ifade edilen bu değerlere sahip olabileceklerini belirtmişlerdir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen becerilerin harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, mekân algılama, araştırma, konum analizi, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, problem çözme, sosyal katılım, girişimcilik, iletişim, karar verme, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme, empati, kanıt kullanma, işbirliği ve öz denetim becerileri olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmenler çevre ile ilgili konuların öğrencilere sağlıklı bir şekilde aktarılmasıyla öğrencilerin ifade edilen bu becerilere sahip olabileceklerini belirtmişlerdir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılara dair; ders saati yetersizliği, konuların soyut kalması, günlük hayatla bağdaştıramama, motivasyon eksikliği, bilinç eksikliği, maddi destek yetersizliği, materyal eksikliği, harita okuryazarlığı becerisinde zorlanma, konum analizi becerisinde zorlanma, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisinde zorlanma, uzaktan eğitimin verimsizliği, ders kitabındaki etkinliklerin zor gelmesi, kavramlar arasında bağlantı kuramama, müfredat yetersizliği gibi sorunların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar neticesinde öğretmenlerin genellikle konuyu teorik olarak anlattığı fakat ders saatinin yetmemesi ve etkinlik için ilgili maddi imkânların yetersiz kalması nedeniyle somut etkinliklerin yapılamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylelikle öğrencilerin soyut kalan bu konuları tam anlamıyla kavrayamadığı, bazı kavramlar arasında bağlantı kuramadıkları ve konu sonunda kazandırılması düşünülen bazı değer ve becerilerin tam olarak kazandırılmadığı görülmüştür. Araştırmamızda dersin teorik aktarımı haricinde sınıf dışında etkinlik yapılamaması sonucu Akcan'ın (2010) yazdığı “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Okul Dışı Çevre Eğitimi Unsurları (Bilecik İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezinin bulguları ile benzerlik göstermektedir. Buna ek olarak Nazan Küçük'ün (2017) yılında ortaya koyduğu “Ortaokullarda Uygulamalı Çevre Eğitiminin Çevre Bilinci Üzerine Etkisi (Balıkesir Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde öğrencilerin çevreyi korumanın gerektirdiği davranışları yerine getirme konusunda zayıf oldukları kanaatine varmıştır. Ulaştığı bu sonuç bizim araştırmamızda ki öğrencilerin çevreye yönelik bilinç eksikliği sonucunu destekler niteliktedir.

Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılara yönelik çözüm önerilerine ilişkin; ders saatinin arttırılması, ders içi materyallerin çeşitlendirilmesi, etkinliklerin düzenlenmesi, maddi destek sağlanması, konuların öğrenci seviyesine uygun hazırlanması, güdüleme, derste güncel örneklerin verilmesi, harita okuryazarlık becerisinin erken yaşlarda kazandırılması konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Böylelikle yetersiz gelen ders saatinin arttırılması ve maddi destek sağlanmasıyla öğrencilerle etkinlikler düzenleme ya da çevre ile ilgili yapılan faaliyetlere katılma fırsatı doğacağı bu şekilde öğrencilere kazandırılması düşünülen değerler ve becerilerin daha etkili biçimde kazandırılacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ders kitabındaki konuların öğrenci seviyesine daha uygun hal getirilmesi gerektiği görülmüştür. Bunlara ek olarak öğretmenlerin çevre ile ilgili konuları anlatırken çeşitli materyaller kullanması, öğrencileri çeşitli yollarla derse karşı güdülemesi, ders esnasında güncel örneklerden faydalanarak öğrencilerin dikkatini çekmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Son olarak öğrenciler harita okuryazarlığı becerilerini geliştirmede yetersiz kaldığı için bu becerinin daha erken yaşlarda kazandırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları öğretirken öğretmenlerin birçoğu derste çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşları üzerinden örnekler verdiği ve bazı öğretmenlerinde öğrencileri ile bizzat bu sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine aktif katılım sağladığı görülmüştür. Öğrencilerle aktif olarak çevre ile ilgili faaliyetlere katılım sağlayan öğretmenlerin ifadelerine göre en çok TEMA ile ağaç dikme etkinliklerine, çöp toplama etkinliklerine ve bazı çevre ile ilgili projelerine katıldıkları sonucuna varılırken, AHBAP

derneği ile de doğada yaşayan hayvanlar için yardım faaliyetlerine katıldıkları görülmüştür. Son olarak izci kampına katılan öğrencilerin olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğretmenlerin birçoğunun derste Uşak ili üzerinden verdikleri örnekler olmuştur. Bu sonuç neticesinde öğretmenlerin insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak ili üzerinden doğal oluşumlar, ekonomi, tarihi yerler, nüfus, iklim ve bitki örtüsü konularında örnekler verdikleri görülmüştür. Öğretmenlerin doğal çevre ile ilgili konuları anlatırken Ulubey Kanyonları, Taşyaran Vadisi gibi doğal oluşumlardan örnekler verdiği görülmüştür. Kültürel çevre ile ilgili konularda ise Blaundus Antik Kenti, Clandras Köprüsü ve Uşak Arkeoloji Müzesi'ndeki eserler ve Uşak'ta yer alan tarihi camiler ile ilgili örnekler verdikleri sonucuna varılmıştır. Ekonomi ile ilgili konular üzerinden de Uşak'ta ki fabrikalar, tarımda yetiştirilen ürünler hakkında bilgi verdikleri görülmüştür. Nüfus konusunda ise öğretmenler yakından uzağa ilkesi gereği Uşak nüfusundan yola çıkarak bölge ve ülke nüfusu hakkında bilgiler vermektedirler. Son olarak iklim ve bitki örtüsüyle ilgili konularda Uşak'ın Ege bölgesi ile İç Anadolu bölgesinde geçiş iklimi özelliği gösterdiği ve buna bağlı olarak bitki örtüsünün neler olduğu hakkında örnekler verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak şu önerilerde bulunulabilir:

- Politika yapıcılara sosyal bilgiler ders saatinin arttırılmasına veya programa ek olarak sınıf dışı etkinlik saatleri eklenmesine yönelik çalışmalar yapmaları önerilebilir.
- Derste işlenen konu ile ilgili sınıf dışı faaliyetlerin yürütülmesi için politika yapıcılara maddi destek sağlanması adına çalışmalar yapılması önerilebilir.
- İlgili kurumlar tarafından sosyal bilgiler ders kitabı içeriğinin gözden geçirilmesi ve görsel açıdan zenginleştirilerek daha somut hale getirilmesi öneri olarak sunulabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre ile ilgili konuları anlatırken daha somut olması açısından çeşitli materyallere başvurması önerilebilir.
- Öğrencilerin konuyu günlük hayatla bağdaştırabilmesi için öğretmenlerin ders esnasında güncel örneklerle başvurması tavsiye edilebilir.
- Çevre ile ilgili konuları anlatırken öğretmenlerin imkânlar dâhilinde öğrenciler ile etkinlikler düzenlemesi veya düzenlenen etkinliklere katılmaları tavsiye edilebilir.
- Derse karşı isteksiz olan öğrencileri konu sonrasında edinilecek kazanımlardan haberdar ederek veya ödül gibi çeşitli yöntemlerle dersin başında isteklendirilmesi önerilebilir.
- Harita okuryazarlık becerisi ile tablo, grafik ve diyagram okuma ve yorumlama becerileri öğrencilere daha erken yaşta kazandırılmaya başlanmalıdır.
- Çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının öğrencilerin çevreye duyarlılığını artırması amacıyla gerekli izinler dâhilinde okullar ile daha yakından çalışmalar yapması önerilebilir.
- Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlere sınıf dışında etkinlikler yapması için gerekli bilgiler aktarılmalıdır.
- Sosyal bilgiler dersinde çevre ile ilgili olan konuların alanı genişletilmelidir.
- Her öğrenci mezun olmadan en az bir kez ağaç dikmesi için teşvik edilmelidir.
- Öğretmenler sınıf dışı etkinliklere imkân bulamadıklarında öğrencilere çevre duyarlılığı hakkında film ve belgeseller izletebilirler.

Kaynakça

- Afacan, Ö. ve Demirci Güler, M. P. (2011). Sürdürülebilir çevre eğitimi kapsamında tutum ölçeği geliştirme çalışması. *2nd International Conference On New Trends In Education And Their Implications*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Akcan, S. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde okul dışı çevre eğitimi unsurları (Bilecik ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Bolu.
- Akçay, İ. (2006). *Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Öğrencilerine Yönelik Çevre Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Bursa.
- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği üyelik sürecinde Türkiye’de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 599-616.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmada örneklem yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1). 231-274.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Caner, Ö. (2019). *Öğretmen adaylarının okul dışı öğrenme ortamlarında sürdürülebilir çevre eğitimine yönelik tutumları*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Antalya.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020). <https://webdosya.csb.gov.tr/db/bolu/icerikler/cevre-20180222082618.pdf> adresinden 12.09.2020, 15:20 tarihinde erişildi.
- Erdoğan, K. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi konusundaki görüşleri ve yeterlilikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.
- Ertürk, H. (1994). Kentsel çevre sorunlarının çözümü açısından ekolojik ilkeler. ekolojik yaklaşım (17. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu: Kent ve Çevre: Planlamaya Ekolojik Yaklaşım), 4-5-6 Kasım 1993, Bildiriler Kitabı, ss. 49-58, Bursa.
- Güney, E. (2003). *Çevre ve insan (Toplum doğa ilişkileri)*. Çantay Kitabevi, İstanbul, s:13.
- İbret, B. Ü. ve Yılmaz, O. (2019). Sosyal bilgilerde çevre eğitimi: Lisansüstü çalışmalara ait bir inceleme, *AJESI - Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(2), 431-449.
- Kayalı, H. (2010). Sosyal Bilgiler, Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (21), 258-268.
- Küçük, N. (2017). *Ortaokullarda Uygulamalı Çevre Eğitiminin Çevre Bilinci Üzerine Etkisi (Balıkesir Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publication.
- Öcal, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının belirlenmesi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (27), 333-352.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal bilgiler, sınıf ve fen bilgisi öğretmen adaylarının “Coğrafya” kavramına yönelik metafor durumları. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 55-69.
- Tedmen, Z. S., Palancı, M., Kandemir, M. ve DüNDAR, H. (2014). Eğitim ve bilim dergisinde yayınlanan araştırmaların eğilimleri: İçerik analizi, *Eğitim ve Bilim*, 173(39), 430-453.
- Tırpancı, H. (2019). *Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Çevre Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisi ve Uygulama Hakkındaki Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Timmins, F. ve McCabe, C. (2005). How to conduct an effective literature search: *Art&Science Study Skills*, 11(20), 41-47.
- Ünder, H. (1991). *Çevre merkezci görüş ve çevre eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, 7. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

All living things on earth live in a certain environment with which they interact (Alım, 2006: 599). This environment, in which living things survive and interact, is called the environment (Güney, 2003: 13). Today's world, which has developed rapidly in the last century, has been the subject of discussions in different fields by affecting the environment with the changes it has undergone. Today, with the increase in population and the development of industry, the scope of the concept of environment has expanded. This expansion brought with it a number of problems. When the increasing environmental problems started to threaten the living life by reducing the quality of life, various national and international projects were started to be implemented to minimize the threat in this regard. Education is undoubtedly one of the most effective ways. In this context, environmental education has gained importance in order to raise individuals who have developed environmental awareness and have positive attitudes towards the environment. One of the most important objectives of the social studies course is to raise responsible individuals. Responsible persons will be conscious, sensitive and responsible for both the cultural and physical environment (Erdoğan, 2016: 2-3). The aim of the research is to reveal the thoughts and activities of social studies teachers about teaching environmental issues in social studies course.

Method

In the research, the phenomenology model, one of the qualitative research techniques, was applied. The study group of the research consists of 20 (male=10, female=10) social studies teachers working in Uşak central secondary schools. In the collection of data, first of all, a literature review was conducted on the subject. A semi-structured interview form was created to be applied to the social studies teachers participating in the research. In order to ensure the validity and reliability of the research, while this interview form was being created, the opinions of 3 academicians who gained expertise in the field of social studies education on the number of questions in the interview form and whether the questions were appropriate or not. The data collected both face-to-face and online were transferred to a Microsoft Office Word file and the data was converted into text and content analysis was used by applying the coding method to the collected data. The reliability of the study was calculated as 95% [$\text{Consensus} = \frac{\text{Consensus}}{(\text{Agreement} + \text{Disagreement})} \times 100$] according to the reliability formula of Miles and Huberman (1994). The answers given by the social studies teachers participating in the research to the questions in the interview form were first collected in 92 codes. Later, these codes were associated with each other and reduced to 60. Some of these codes are: integration, patriotism, solidarity, research, environmental literacy, map literacy, lack of class hours, lack of financial support, lack of motivation, increasing the course hours, organizing activities, motivation, participants, non-participants, economy, population, natural formations, etc.

Findings

In the light of the findings obtained in the research, the values that are thought to be gained by the students while explaining the environmental issues are sensitivity, responsibility, patriotism, solidarity, benevolence, scientificity, respect, love, and savings. The skills to be acquired are: map literacy, environmental literacy, space perception, research, location analysis, perception of change and continuity, observation, problem-solving, social participation, entrepreneurship, communication, decision making, drawing and interpreting tables, graphs, and diagrams, perceiving time and chronology, critical thinking, empathy, use of evidence, cooperation and self-control skills. While it was observed that the course hours were insufficient in the problems experienced in the classroom, it was concluded that the course hours should be increased in line with the suggestions of the participants. While it was concluded that some of the participants participated in non-governmental organizations, it was concluded that all of them gave examples from the province of Uşak in their lessons.

Discussion

Our research shows similarities with the findings of the master's thesis named "Out-of-school Environmental Education Elements in Social Studies Teaching (Bilecik Province Example)" written by Akcan (2010), as a result of not being able to carry out activities outside the classroom except for the theoretical transfer of the course. As a result of Nazan Küçük's (2017) master's thesis study titled "The Effect of Applied Environmental Education on Environmental Awareness in Secondary Schools (Balıkesir Example)", students are emotionally sensitive to environmental issues, but do not fulfill the environmental awareness and behaviors required to protect the environment. realized that they were weak. This result, which he reached, supports the result of the lack of awareness of the students about the environment in our study.

The article titled "Environmental Education in Social Studies: An Analysis of Graduate Studies" written by Bilgin Ünal İbret and Onur Yılmaz (2019), within the scope of the aim of the study, the master's and doctoral theses prepared for environmental education in social studies in Turkey were examined, and the orientations of these graduate studies attempted to be determined. As a result of the research, it was concluded that the theses about environmental education in the field of social studies are limited; The results of this research support the idea that our study will contribute to the field to some extent.